

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8
The 8th STOU National Research Conference

แนวทางการส่งเสริมการผลิตกระบือของเกษตรกรในจังหวัดชัยนาท
The Extension Guideline of Buffalo Production by Farmers in Chai Nat Province

สมชิต เสนากลาง (Somchid Senaklang)¹ สุนันท์ สีสังข์ (Sunan Seesang)²

วรินทร์ มณีรัตน์ (Warintorn Maneerat)³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร (2) สภาพการผลิตกระบือของเกษตรกร (3) การได้รับประโยชน์จากการผลิตกระบือของเกษตรกร (4) แนวทางการพัฒนาการผลิตกระบือของเกษตรกร ประชากรที่ศึกษาคือ เกษตรกรผู้ผลิตกระบือในจังหวัดชัยนาท จำนวน 519 ครัวเรือน กลุ่มตัวอย่าง 146 ครัวเรือน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย จัดเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ค่าความเที่ยง 0.945 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า (1) เกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 46.59 ปี แรงงานครัวเรือนเฉลี่ย 3.18 คน พื้นที่ถือครองเฉลี่ย 29.49 ไร่ ทำนาเป็นอาชีพหลักโดยมีรายได้จากการทำนาปีต่อปีเฉลี่ย 87,629.41 บาท รายจ่ายต่อปีเฉลี่ย 40,044.21 บาท (2) เกษตรกรเลี้ยงกระบือเฉลี่ย 13.33 ตัว เพื่อผลิตลูกขาย และใช้มูลเป็นปุ๋ย ผสมพันธุ์โดยวิธีปล่อยทุ่ง ผสมตามธรรมชาติ ใช้หญ้าสด และฟางอัด ฉีดวัคซีนป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อย และโรคเฮโมรายิกเซฟติกซีเมีย ใช้ทุนของตัวเอง และทุนจากโครงการของรัฐ มีรายได้จากการเลี้ยงกระบือต่อปีเฉลี่ย 65,263.01 บาท รายจ่ายต่อปีเฉลี่ย 26,935.22 บาท กรมปศุสัตว์ให้การสนับสนุนทางด้านต่างๆ โดยให้ข้อมูลข่าวสารโครงการอนุรักษ์และพัฒนาการผลิตกระบือ (3) ได้รับประโยชน์จากกระบือ คือ เป็นสัตว์ที่สอนได้ สามารถเดินได้ดีในสภาพที่มีน้ำขัง มีตลาดจำหน่ายที่แน่นอน มูลกระบือสามารถเป็นปุ๋ยบำรุงดินในไร่ และ (4) แนวทางการส่งเสริมแก่เกษตรกรคือ การปรับปรุงพันธุ์ การผลิตอาหารข้นและแปรรูปอาหารหยาบ การรวมกลุ่มผู้เลี้ยง คำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และการเลี้ยงกระบือให้เป็นเชิงพาณิชย์

คำสำคัญ แนวทางการส่งเสริมการเกษตร การผลิตกระบือ จังหวัดชัยนาท

¹ นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช seeda_321@hotmail.com

² รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช sunan.see@stou.ac.th

³ อาจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช warintorn.man@stou.ac.th

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

Abstract

The objectives of this research were to study (1) socio-economic of farmers, (2) buffalo production by farmers, (3) benefit of buffalo productivition by farmers, and (4) extension guidelines for buffalo production by farmers. The population were 519 farmer families, 146 samples were selected by simple random sampling. The data were selected by using a structural interviewed questionnaire ($r=0.945$) and analyzed by descriptive statistics The findings showed that (1) The average age of famers was 46.59 years with an average of household farm labor and land area were 3.18 persons and 29.49 rai respectively. Rice famer was the main occupation with averages of income and expenses of 87,629.41 baht and 40,044.21 baht annually. The farmers produced water buffalo with an average of 13.33 buffaloes for selling calves and manure, natural breeding, feeding of pasture and rice straw, vaccination of foot and mouth disease and hemorrhagic septicemia. They used family savings and supported by government project for investment, average annual income and expense were 65,263.01 and 26,935.22 baht. Livestock Department supported the famers through the Project of Buffalo Conservation and Development. (3) The benefits of buffalo production were learnin abililty of buffalo, walking ability in the flooding area, certain market, and manure for soil improvement of rice or field crops. Furthermore (4) the extension guidelines were as the famers needs in breeding, concentrates and roughages, organizing farmer group, advisement of government official, and commercial buffalo production.

Keywords: Agricultural extension guideline, Buffalo production, Chai Nat Province

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8 The 8th STOU National Research Conference

บทนำ

เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ.2551 ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปรเมนทรมหาภูมิพล รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำริถึงความห่วงใยชาวนาไทยซึ่งประสบปัญหาความยากจนจากการประกอบอาชีพการนา เนื่องจากภาวะน้ำมันแพง ปุ๋ยเคมีราคาแพง ทรงรับสั่งให้รัฐบาลสนับสนุนให้เกษตรกรหันกลับมาใช้แรงงานกระบือ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการนา จากเหตุผลดังกล่าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มอบหมายให้กรมปศุสัตว์จัดทำยุทธศาสตร์ควายไทย มีมาตรการและกลไกการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ควายไทย ทั้งหมด 4 ด้านด้วยกัน คือ ด้านการอนุรักษ์และพัฒนาควายไทย ด้านการผลิต ด้านการตลาด และด้านการศึกษาวิจัย (กิตติ กุบแก้ว และ สุพจน์ ศรีสร้อย, 2556)

ประมาณปี พ.ศ. 2500 การนำเอาเครื่องมือเครื่องใช้ วิธีการและความรู้สมัยใหม่มาใช้ทำนาโดยประเทศตะวันตก ได้นำเอาความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ในการเกษตร โดยเริ่มจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เช่น นำเครื่องจักรกลมาใช้ นำปุ๋ยเคมีมาใช้ เพื่อเปลี่ยนแปลงแบบแผนการทำการเกษตรเพื่อบริโภคในครัวเรือนให้เป็นการทำการเกษตรเพื่อการค้า มีการใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตรทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็กเพิ่มขึ้น เปลี่ยนจากการทำการเกษตรผสมผสานไปสู่การส่งเสริมการปลูกพืชเชิงเดี่ยว การเลี้ยงกระบือในประเทศไทย ส่วนใหญ่เลี้ยงโดยเกษตรกรรายย่อย ระบบการผลิตการเกษตรที่มีการเพาะปลูกเป็นรายได้หลัก การเลี้ยงกระบือเพื่อใช้แรงงาน กระบือถือเป็นสัตว์สารพัดประโยชน์และเป็นสัตว์ที่มีคุณูปการมากมายสำหรับชาวนา ปัจจุบันระบบการผลิตการเกษตรสภาพเศรษฐกิจและสังคมของไทยได้เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้การผลิตกระบือในประเทศลดลงอย่างรวดเร็ว จากรายงานกรมปศุสัตว์ปี พ.ศ. 2535 มีปริมาณกระบือปลัก 4.2 ล้านตัว และเมื่อปี พ.ศ. 2555 มีปริมาณกระบือปลัก จำนวน 7 แสนตัว และในปีงบประมาณ 2558 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีนโยบายปรับโครงสร้างการผลิตและความมั่นคงทางอาหารด้านการปศุสัตว์ จึงมีนโยบายเร่งด่วนมอบหมายให้กรมปศุสัตว์ จัดทำโครงการอนุรักษ์และพัฒนาการผลิตกระบือ ให้ดำเนินการตามนโยบายให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล วัตถุประสงค์ของโครงการคือ เพื่อเพิ่มปริมาณกระบือ และเพิ่มประสิทธิภาพในระบบการผลิตเพื่อปกป้องพันธุ์กระบือเทศเมียวัยเจริญพันธุ์ และเพื่อเสริมสร้างความแข็งแรงให้กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบืออย่างยั่งยืน (เยี่ยมพร ภิเศก, 2558) การเลี้ยงกระบือเป็นกิจการที่เป็นประโยชน์กับเกษตรกร หากผู้ได้ผลประโยชน์จากกระบือร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์ให้กระบือยังคงอยู่และพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น ตระหนักถึงคุณค่าของกระบือที่มีต่อเกษตรกรผู้ผลิต เพียงแต่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตหรือแนวทางปฏิบัติที่เกิดจากสภาพแวดล้อมและทรัพยากรที่เปลี่ยนไป ซึ่งจะต้องได้รับการเรียนรู้เพิ่มเติมและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์อย่างมีเหตุผล ก็จะเป็นการได้รับประโยชน์จากการผลิตกระบืออย่างมาก และเป็นภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างดีและยั่งยืน (เอี่ยม ทองดี, 2534)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการส่งเสริมการผลิตกระบือของเกษตรกรในจังหวัดชัยนาท เพื่อนำมาพัฒนาการผลิตกระบือให้มีรูปแบบและทิศทางที่สอดคล้องกับศักยภาพและวิถีชีวิตของเกษตรกรให้มีประสิทธิภาพสู่การผลิตเพื่อเป็นอาชีพที่มีความมั่นคงและยั่งยืนต่อไปในอนาคต พร้อมหาแนวทางในการส่งเสริมให้ตรงความต้องการของเกษตรกรต่อไป

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8
The 8th STOU National Research Conference

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ผลิตกระป๋อง
2. เพื่อศึกษาสภาพการผลิตกระป๋องของเกษตรกร
3. เพื่อศึกษาการได้รับประโยชน์จากการผลิตกระป๋องของเกษตรกร
4. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการผลิตกระป๋องของเกษตรกร

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ เกษตรกรผู้ผลิตกระป๋องในพื้นที่จังหวัดชัยนาท จำนวน 519 ครัวเรือน กลุ่มตัวอย่าง 146 ครัวเรือน พื้นที่ 8 อำเภอ คือ อำเภอเมืองชัยนาท อำเภอมโนรมย์ อำเภอวัดสิงห์ อำเภอสรรพยา อำเภอสรรคบุรี อำเภอหันคา อำเภอหนองมะโมง และอำเภอเนินขาม ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) ด้วยการจับฉลาก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structural interviewed questionnaire) ประกอบด้วยคำถามปลายปิด (close-ended question) คือแบบเลือกตอบ และคำถามปลายเปิด (open-ended question) ให้ผู้ตอบเติมคำในช่องว่างและแสดงความคิดเห็น แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 4 ตอน มีค่าความเชื่อมั่น 0.945 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด และค่าต่ำสุด และค่าเฉลี่ยน้ำหนัก โดยกำหนดเกณฑ์

- 1.00 - 1.66 น้อย
- 1.67 - 2.33 ปานกลาง
- 2.34 - 3.00 มาก

ผลการวิจัย

1. สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร

1.1 สภาพพื้นฐานทางสังคมของเกษตรกร เกษตรกรที่ผลิตกระป๋องเป็นเพศชาย และเพศหญิงจำนวนเท่ากัน มีอายุเฉลี่ย 46.59 ปี สถานภาพสมรส ส่วนมากจบการศึกษาระดับประถมศึกษา รองลงมาได้แก่ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตอนต้น และจบปริญญาและอนุปริญญา ตามลำดับ แรงงานครัวเรือนเฉลี่ย 3.18 คน มีตำแหน่งด้านสาธารณสุข ด้านการปกครอง ด้านการศาสนา ด้านการศึกษาบ้าง แต่ส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม เกษตรกรเป็นกลุ่มลูกค้า ธกส. กองทุนหมู่บ้าน และเป็นสมาชิกโครงการ/กลุ่มการผลิตกระป๋อง

1.2 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจของเกษตรกร เกษตรกรมีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรเฉลี่ย 29.49 ไร่ รายได้ครัวเรือนจากภาคการเกษตร เกษตรกรทำนาเป็นอาชีพหลัก มีรายได้จากการทำนาปีเฉลี่ย 87,629.41 บาท ทำนาปรัง เฉลี่ย 91,120 บาท มีรายได้รวมเฉลี่ย 88,341.61 บาท และประกอบอาชีพ ทำไร่มันสำปะหลังมีรายได้เฉลี่ย 41,342.85 บาท ทำไร่ อ้อยมีรายได้เฉลี่ย 55,712.12 บาท ทำไร่ถั่วเขียวมีรายได้เฉลี่ย 11,750 บาท ทำสวนมะม่วง มีรายได้เฉลี่ย 5,000 บาท รายได้

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

จากการเลี้ยงสัตว์ (ไม่รวมรายได้จากการเลี้ยงกระบือ) เลี้ยงไก่ รายได้เฉลี่ย 8,846.15 บาท เลี้ยงเป็ด รายได้เฉลี่ย 22,636.36 บาท เลี้ยงปลา รายได้เฉลี่ย 4,476.19 บาท และทำการเกษตรอื่น ปลูกพริก มะนาว มะกรูด รายได้เฉลี่ย 1,725 บาท 1,300 บาท 5,000 บาท ตามลำดับ รายได้รวมของครัวเรือนภาคการเกษตรเฉลี่ย 116,436.30 บาท / ปี และมีรายจ่ายของครัวเรือนจากภาคการเกษตร จากการทำนาปีและทำนาปรังเฉลี่ย 40,044.21 บาท มีรายจ่ายจากการทำไร่เฉลี่ย 24,570.0 บาท ทำสวนเฉลี่ย 325 บาท มีรายจ่ายจากการเลี้ยงสัตว์ (ไม่รวมรายจ่ายจากการเลี้ยงกระบือ) เฉลี่ย 8,334.88 บาท ด้านรายได้ครัวเรือนนอกภาคการเกษตร เกษตรกรมีรายได้จากการทำการค้าขาย รับจ้าง รับราชการ บุตร/หลาน ส่งให้ รายได้รวมเฉลี่ย 31,849.04 บาท

2. สภาพการผลิตกระบือ

เกษตรกรเลี้ยงกระบือปลัก และกระบือมีขนาดเล็ก จำนวนกระบือเฉลี่ย 13.33 ตัว มีแม่กระบือที่ใช้ในการผลิตกระบือเฉลี่ย 5.9 ตัว รอบการผลิตลูกกระบือ 1ตัว/แม่/ปี วัตถุประสงค์หลักของการผลิต เพื่อผลิตลูกขาย รองลงมาคือเพื่อใช้มูลเป็นปุ๋ยอินทรีย์ มีแรงงานเพียงพอในการผลิตกระบือเฉลี่ย 1.98 คน คอกที่ใช้ในการผลิตกระบือไม่มีหลังคาและอยู่ห่างจากตัวบ้าน เกษตรกรมีประสบการณ์ในการผลิตกระบือเฉลี่ย 10.89 ปี ผสมพันธุ์กระบือโดยวิธีปล่อยทุ่งผสมตามธรรมชาติ มีการปลูกหญ้าอาหารสัตว์เฉลี่ย 3.59 ไร่ เลี้ยงกระบือโดยหญ้าสด และฟางอัด ใช้อาหารข้น และหญ้าหมักในปริมาณน้อย มีการสำรองอาหารสัตว์ประเภทฟางอัดก้อน โดยระบุว่าเพียงพอต่อการผลิตกระบือ ฉีดวัคซีนป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อย และโรคเฮโมรายิกเซพติกซีเมีย หรือโรคคอบวม เป็นหลัก ไม่มีปัญหาโรคกระบือ แต่ระบุว่ารักษารักษาโรคกระบือมีราคาแพง เกษตรกรใช้ทุนของตัวเอง และทุนจากโครงการของรัฐเป็นหลัก ระบุว่าไม่มีปัญหาด้านเงินทุน ส่วนที่จะมีปัญหาบ้างคือขาดแหล่งกักขัง เกษตรกรมีรายได้จากการขายกระบือเป็นพ่อพันธุ์ต่อปีเฉลี่ย 65,846.15 บาท ขายกระบือเป็นแม่พันธุ์ต่อปีเฉลี่ย 45,451.61 บาท ขนลูกกระบือเพื่อขายต่อปีเฉลี่ย 54,412.21 บาท ขายมูลกระบือเฉลี่ย 2,175.00 บาท รายได้รวมจากการผลิตกระบือ 9,528,400 เฉลี่ย 65,263.01 บาท / ปี ค่าใช้จ่ายในการซื้อกระบือเฉลี่ย 35,532.26 บาท ค่าใช้จ่ายในการทำคอกกระบือเฉลี่ย 7,498.97 บาท ค่าใช้จ่ายจากค่าวัคซีนป้องกันโรคเฉลี่ย 2,353.59 บาท ค่าอัดฟางเฉลี่ย 16,044.19 บาท เกษตรกรมีรายจ่ายเฉลี่ย 26,935.22 บาท เกษตรกรจำหน่ายกระบือให้กับพ่อค้าคนกลาง และตลาดนัด โค-กระบือ กรมปศุสัตว์ให้การสนับสนุนทางด้านต่าง ๆ ในการผลิตกระบือ เกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารโครงการอนุรักษ์และพัฒนาการผลิตกระบือ และมีความต้องการผลิตกระบือต่อไป

3. การได้รับประโยชน์จากการผลิตกระบือ

เกษตรกรได้รับประโยชน์จากกระบือดังนี้ ด้านการเลี้ยงและการใช้แรงงานกระบือ ประโยชน์ในระดับมาก ได้แก่ กระบือเป็นสัตว์ที่สามารถเดินได้ดีในสภาพที่มีน้ำขัง และเป็นสัตว์ที่สามารถสอนได้ ประโยชน์ในระดับปานกลาง กระบือสามารถใช้แรงงานแทนรถไถนาขนาดเล็ก ด้านตลาดและผลตอบแทนจากการผลิตกระบือ ประโยชน์ในระดับมาก ได้แก่ การจำหน่ายกระบือสามารถทำได้ตลอดเวลา และการเลี้ยงกระบือสามารถเป็นหลักประกันรายได้แก่ครอบครัว ประโยชน์ในระดับปานกลางมีตลาดจำหน่ายกระบือที่แน่นอน ด้านผลิตภัณฑ์นมจากกระบือ ประโยชน์ในระดับน้อย ได้แก่ ผลิตภัณฑ์บริโภคนครวเรือน และเพื่อขายน้ำมันดิบ ด้านมูลกระบือ ประโยชน์ในระดับมาก สามารถเป็นปุ๋ยบำรุงดินในไร่นา ประโยชน์ในระดับปานกลาง สามารถจำหน่ายเป็นรายได้เสริม และประโยชน์ในระดับน้อยจากการนำมูลกระบือผลิตเป็นแก๊สชีวภาพ ด้านการผลิตกระบือภายใต้โครงการอนุรักษ์และพัฒนาการผลิตกระบือ (เฉพาะเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ) เกษตรกรได้รับ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8
The 8th STOU National Research Conference

ประโยชน์ในระดับมากทุกด้าน ยกเว้นได้รับประโยชน์ในระดับปานกลางในการจัดทำระบบฐานข้อมูลควบคุมเคลื่อนย้าย (ฝังไมโครชิพ) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การได้รับประโยชน์จากการผลิตกระบือ

การได้รับประโยชน์จากการผลิตกระบือ	$\bar{X}$	ความหมาย
1. การเลี้ยงและการใช้แรงงานกระบือ		
1.1 กระบือเป็นสัตว์ที่สามารถสอนได้	2.36	มาก
1.2 กระบือสามารถเดินได้ดีในสภาพที่มีน้ำขัง	2.47	มาก
1.3 สามารถใช้แรงงานกระบือแทนรถไถนาขนาดเล็ก	1.92	ปานกลาง
2. ตลาดและผลตอบแทนจากการผลิตกระบือ		
2.1 มีตลาดจำหน่ายกระบือที่แน่นอน	2.32	ปานกลาง
2.2 การจำหน่ายกระบือสามารถทำได้ตลอดเวลา	2.36	มาก
2.3 การเลี้ยงกระบือสามารถเป็นหลักประกันรายได้แก่ครอบครัว	2.35	มาก
3. ผลิตภัณฑ์นมจากกระบือ		
3.1 ผลิตนมเพื่อบริโภคในครัวเรือน	1.29	น้อย
3.2 ผลิตนมเพื่อขายน้านมดิบ	1.29	น้อย
4. มูลกระบือ		
4.1 สามารถเป็นปุ๋ยบำรุงดินในไร่นา	2.39	มาก
4.2 สามารถจำหน่ายปุ๋ยเป็นรายได้เสริม	1.91	ปานกลาง
4.3 สามารถผลิตเป็นแก๊สชีวภาพ	1.62	น้อย

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8
The 8th STOU National Research Conference

ตารางที่ 1 (ต่อ)

การได้รับประโยชน์จากการผลิตกระบือ	$\bar{x}$	ความหมาย
5. การผลิตกระบือภายใต้โครงการอนุรักษ์และพัฒนาการผลิตกระบือ) (เฉพาะเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ)		
5.1. การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรตามกฎหมาย	2.52	มาก
5.2. การจัดซื้อแม่กระบือ	2.42	มาก
5.3. การกู้เงินเพื่อเลี้ยงลูกกระบือ	2.44	มาก
5.4. การส่งเสริมพืชอาหารสัตว์/ฟืนฟืนแปลงหญ้า	2.44	มาก
5.5. การส่งเสริมสุขภาพสัตว์	2.45	มาก
5.6. การบริการกลุ่มและติดตามประเมินผล	2.49	มาก
5.7. การคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์ (พ่อพันธุ์/ผสมเทียม)	2.41	มาก
5.8. การทำเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ (เบอร์หู)	2.53	มาก
5.9. การจัดทำระบบฐานข้อมูลควบคุมเคลื่อนย้าย (ฝังไมโครชิพ)	2.29	ปานกลาง

4. แนวทางการพัฒนาการผลิตกระบือ

เกษตรกรเห็นด้วยกับแนวทางการพัฒนาการผลิตกระบือระดับมากทุกด้าน ยกเว้นเห็นด้วยในระดับปานกลางใน 3 ประเด็นคือ การให้บริการด้านการคัดเลือก/ปรับปรุงพันธุ์ (ประกวดพ่อพันธุ์/การผสมเทียม) การรณรงค์/การโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริโภคทราบถึงการแปรรูป/การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกระบือ และการปรับปรุงระเบียบ/กฎหมายให้มีความเหมาะสม เพื่อแก้ปัญหาการลักลอบค้าขาย/ฆ่าสัตว์อย่างผิดกฎหมาย โดยมีค่าเฉลี่ย 2.27 2.30 และ 2.32 ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แนวทางการพัฒนาการผลิตกระบือ

แนวทางการพัฒนาการผลิตกระบือ	$\bar{x}$	ความหมาย
1. สภาพการเลี้ยงกระบือ		
1.1 ความต้องการปรับปรุงพันธุ์กระบือ	2.43	มาก
1.2 การผลิตอาหารข้นและแปรรูปอาหารหยาบ	2.59	มาก

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8
The 8th STOU National Research Conference

ตารางที่ 2 (ต่อ)

แนวทางการพัฒนาการผลิตกระป๋อง	$\bar{x}$	ความหมาย
1.3 การทำบันทึกประจำตัวสัตว์/ทำวัคซีน/ผสมพันธุ์	2.37	มาก
2. การรวมกลุ่มผู้เลี้ยงกระป๋อง		
2.1 การมีกลุ่ม/กองทุนเวชภัณฑ์	2.37	มาก
2.2 การมีกลุ่มการเลี้ยงกระป๋องที่เข้มแข็ง	2.51	มาก
2.3 การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงกระป๋อง	2.49	มาก
2.4 การใช้บริการกลุ่มสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการเลี้ยงกระป๋อง	2.43	มาก
2.5 การกำหนดราคารับซื้อขั้นต่ำ/การประกันราคารับซื้อ	2.50	มาก
2.6 การจัดตั้ง / ส่งเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มองค์กร เพื่อดูแลผลประโยชน์ของเกษตรกรและสร้างอำนาจต่อรองทางการตลาด	2.39	มาก
2.7 การสนับสนุนเงินทุนให้แก่กลุ่มเกษตรกรกู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ / ปลอดดอกเบี้ย	2.71	มาก
2.8 การส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนพ่อแม่พันธุ์เพื่อการปรับปรุงพันธุ์	2.48	มาก
3. การบริการจากเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์		
3.1 การให้บริการด้านการคัดเลือก / ปรับปรุงพันธุ์ (ประกวดพ่อแม่พันธุ์/การผสมเทียม)	2.27	ปานกลาง
3.2 การให้บริการด้านสุขภาพสัตว์ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ (ฉีดวัคซีนป้องกันโรค)	2.56	มาก
3.3 การให้บริการความรู้ / คำแนะนำด้านการผลิตกระป๋องของเจ้าหน้าที่ของรัฐ	2.51	มาก
3.4 การให้บริการความรู้ / คำแนะนำด้านอาหารสัตว์ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ	2.56	มาก
3.5 การรณรงค์/การโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริโภคทราบถึงการแปรรูป/การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกระป๋อง	2.30	ปานกลาง
3.6 การปรับปรุงระเบียบ/กฎหมายให้มีความเหมาะสม เพื่อแก้ปัญหาการลักลอบค้าขาย/ฆ่าสัตว์อย่างผิดกฎหมาย	2.32	ปานกลาง
3.7 การเข้มงวดเกี่ยวกับข้อปฏิบัติในการห้ามฆ่ากระป๋องเพศเมียเพื่อรักษาแม่พันธุ์เพื่อจะไขขยายพันธุ์	2.38	มาก
3.8 การลงทะเบียนเกษตรกรผู้ผลิตกระป๋อง	2.58	มาก
3.9 การให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ / ทันเหตุการณ์	2.61	มาก
4. เจตคติในการผลิตกระป๋อง		
4.1 การปรับเปลี่ยนแนวความคิดจากการเลี้ยงกระป๋องแบบเดิมๆให้เป็นการเลี้ยงเชิงพาณิชย์	2.38	มาก
4.2 การปลูกจิตสำนึกให้คนไทยหวงแหนพันธุ์กรรมที่ดีของกระป๋องไทย เพื่อดำรงไว้ซึ่งคุณค่าทางวัฒนธรรม และการอนุรักษ์พันธุ์กรรมดั้งเดิมของกระป๋องไทย โดยไม่ปล่อยให้มีการทำลายกระป๋องที่มีลักษณะดี และเร่งขยายการผลิต เพื่อให้กระป๋องไทยเป็นสัญลักษณ์ประจำชาติอย่างหนึ่งของไทย	2.65	มาก

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมการผลิตกระบือของเกษตรกรในจังหวัดชัยนาท

1. สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรทำนาเป็นอาชีพหลัก ส่วนมากจบการศึกษาระดับประถมศึกษา และจบการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรี มีแนวโน้มที่ผู้สำเร็จการศึกษาระดับสูงกว่าประถมศึกษาหรือสูงกว่าการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ความสนใจในการทำการเกษตรเพิ่มขึ้น และคาดว่าจะมีการนำความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้เพื่อพัฒนาด้านการเกษตรมากขึ้น

2. สภาพการผลิตกระบือของเกษตรกร

เกษตรกรเลี้ยงกระบือปลัก และกระบือมีขนาดเล็ก มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อผลิตลูกขาย รองลงมาคือเพื่อใช้มูลเป็นปุ๋ยอินทรีย์ คอกที่ใช้เลี้ยงกระบือไม่มีหลังคาและอยู่ห่างจากตัวบ้าน ผสมพันธุ์กระบือโดยวิธีปล่อยทุ่งผสมตามธรรมชาติ มีการปลูกหญ้าและการสำรองอาหารสัตว์เพียงพอ เกษตรกรใช้ทุนของตัวเองและทุนจากโครงการของรัฐเป็นหลัก กรมปศุสัตว์ให้การสนับสนุนทางด้านต่าง ๆ ในการผลิตกระบือ ซึ่งสอดคล้องกับ อิทธิพัทธ์ จารัสบุญหิรัญ และคณะ (2557) ที่มีวัตถุประสงค์ของการเลี้ยงกระบือเพื่อนำมูลมาทำปุ๋ย และเลี้ยงกระบือเพื่อผลิตลูกขาย มีคอกขังกระบือ โดยแยกจากตัวบ้าน มีการสำรองเสบียงสัตว์ (ฟางข้าว) เมื่อสัตว์ป่วยได้รับการรักษาจากอาสาปศุสัตว์และเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ แต่แตกต่างกันด้านการผสมพันธุ์ มีการคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์ และใช้พ่อพันธุ์ในการผสมพันธุ์ และสอดคล้องกับ ธเนศ โพธิ์ทอง และคณะ (2556) วัตถุประสงค์การเลี้ยงกระบือคือใช้ปุ๋ยจากมูล ใช้แรงงาน ผลิตลูกขาย และเป็นมรดกตกทอด มีคอกกระบือ มีการสำรองพืชอาหารสัตว์ใช้ยามขาดแคลน และได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคจากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ และมีความแตกต่างด้านการผสมพันธุ์กระบือ มีการใช้พ่อพันธุ์ผสม มีการผสมเทียม และมีการคัดเลือกกระบือไว้ทำพันธุ์

3. การได้รับประโยชน์จากการผลิตกระบือ

เกษตรกรได้รับประโยชน์จากมูลกระบือสามารถเป็นปุ๋ยบำรุงดินในไร่นา การจำหน่ายกระบือทำได้ตลอดเวลาและมีตลาดที่แน่นอน ซึ่งสอดคล้องกับ กิริกิตดี ผาสุก (2559) กล่าวว่าความถี่ในการซื้อขายกระบือทุกสัปดาห์ร้อยละ 52 โดยทำการซื้อขาย ณ ตลาดนัดโค – กระบือ มีกำไรจากการขายกระบือที่ 10,000-15,000 บาท สอดคล้องกับ อโณทัย มลารัตน์ (2556) พบว่าชาวนาใช้ประโยชน์จากควายในการไถนา คราดนา-นวดข้าว ลากจูง และใช้มูลเป็นปุ๋ยทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ และสอดคล้องกับ พิศาล จังศิริพรภรณ์ (2550) ศึกษาการถ่ายมูลของกระบือ พบว่า มูลของกระบือมีค่าความเป็นด่าง เหมาะที่จะใช้ในการปรับสภาพดินเปรี้ยวให้มีค่า pH สูงขึ้น ถ้าใช้ติดต่อกันในระยะยาวจะช่วยให้คุณสมบัติทางเคมีและกายภาพของดินดีขึ้น ทำให้ดินโปร่ง ร่วนซุย มีการอุ้มน้ำและถ่ายเทอากาศได้ดีขึ้น

4. แนวทางการพัฒนาการผลิตกระบือ

แนวทางการพัฒนาการผลิตกระบือ ด้านสภาพการเลี้ยงกระบือ เกษตรกรต้องการปรับปรุงพันธุ์กระบือ การผลิตอาหารข้น และแปรรูปอาหารหยาบ การรวมกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือ การบริการจากเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ การปรับเปลี่ยนแนวคิดจากการเลี้ยงกระบือแบบเดิมๆ ให้เป็นการเลี้ยงเชิงพาณิชย์ แนวทางการพัฒนาการผลิตกระบือของเกษตรกร มีความสอดคล้องกับ กิริกิตดี ผาสุก (2559) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการผลิตกระบือในจังหวัดอุบลราชธานี ผลจากการศึกษาได้เสนอแนวทางการส่งเสริมการผลิตกระบือ คือ การส่งเสริมพืชอาหารสัตว์และพื้นที่การผลิต การส่งเสริมการพัฒนาสายพันธุ์กระบือ การส่งเสริมการทำฟาร์มกระบือ การส่งเสริมวัฒนธรรมการผลิตกระบือแก่ชุมชน และสอดคล้องกับ นิยดา พันธุ์สวัสดิ์

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

และคณะ (2550) มีข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร คือ ควรให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการการเลี้ยงดูกระบือ ควรมีกิจกรรม นิทรรศการที่เกี่ยวกับความรู้ในการเลี้ยงกระบือ ศึกษาเรียนรู้จากกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือที่ประสบผลสำเร็จ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปลุกฝังให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูกระบือ

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. จากผลการศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเกษตรกรทำนาเป็นอาชีพหลัก และมีการทำไร่มันสำปะหลัง ทำไร่ถั่วเขียว ทำไร่ถั่วเขียว ผลพลอยได้ทางการเกษตร และผลผลิตจากการทำไร่สามารถนำมาเป็นวัตถุดิบอาหารสัตว์ได้ จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1.1 ประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรเห็นความสำคัญของผลพลอยได้ทางการเกษตร และวัตถุดิบอาหารสัตว์ที่ผลิตภายในท้องที่ของตนเอง ซึ่งจะหาซื้อได้ง่ายและมีราคาถูก ควรให้ความรู้และส่งเสริมให้เกษตรกรสำรองอาหารสัตว์ ถนอมอาหารสัตว์ เช่นการทำหญ้าแห้งใช้เลี้ยงเสริมในฤดูแล้ง และผลิตอาหารข้นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต

2. จากผลการศึกษาสภาพการผลิตกระบือของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรเลี้ยงกระบือปลัก คอกที่ใช้เลี้ยงกระบือไม่มีหลังคาและอยู่ห่างจากตัวบ้าน นั้น จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

2.1 ควรส่งเสริมการสร้างโรงเรือนที่ถูกสุขลักษณะ มั่นคง แข็งแรง เนื่องจากการสร้างโรงเรือนที่ถูกสุขลักษณะจะสะดวกต่อการจัดการการเลี้ยงกระบือในด้านต่างๆ เช่นการดูแลรักษาความสะอาด การทำวัคซีนป้องกันโรคสัตว์ และป้องกันแมลงรบกวน

3. จากผลการศึกษาการได้รับประโยชน์จากการผลิตกระบือ ด้านการจำหน่ายกระบือ ด้านผลิตภัณฑ์นมจากกระบือ และด้านการใช้ประโยชน์และการจำหน่ายมูลกระบือ มีข้อเสนอแนะดังนี้

3.1 ควรมีการจัดตั้งราคากลางขายกระบือ เพื่อความเป็นธรรมแก่เกษตรกร

3.2 ควรมีการให้ความรู้และประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์นมจากกระบือ การแปรรูป และประโยชน์จากนมกระบือ

3.3 ควรมีการเพิ่มมูลค่ามูลกระบือ การผลิตปุ๋ยหมักจากมูลกระบือ และการเก็บรักษาคุณภาพของปุ๋ยมูลกระบือ มีการบรรจุเก็บรักษาเป็นหีบห่อที่สะดวกต่อการเก็บรักษาและใช้งานง่าย แนะนำให้ความรู้สำหรับเกษตรกรที่สนใจผลิตก๊าซชีวภาพ เป็นอีกหนึ่งทางเลือกการเพิ่มมูลค่ามูลกระบือ เพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิงในการหุงต้ม หรือผลิตกระแสไฟฟ้า

4. จากผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการผลิตกระบือ มีข้อเสนอแนะดังนี้

4.1 ควรส่งเสริมสนับสนุนด้านการปรับปรุงพันธุ์สัตว์ แลกเปลี่ยนพ่อแม่พันธุ์ดี และมีกลุ่มกองทุนเวชภัณฑ์

4.2 สนับสนุนให้เกษตรกรรวมกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือ เพื่อให้มีกลุ่มที่เข้มแข็ง สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเลี้ยงกระบือ

4.3 ควรส่งเสริมสนับสนุนปรับเปลี่ยนการเลี้ยงกระบือเป็นแบบปราณีต ในเชิงพาณิชย์

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมการผลิตกระบือของเกษตรกรในจังหวัดชัยนาท ยังมีจุดสำคัญบางส่วนที่เกษตรกรผู้ผลิตกระบือไม่ได้ให้ความสำคัญหรือการดูแลจัดการจากหน่วยงานของภาครัฐยังไม่ทั่วถึง ผู้วิจัยจึงขอเสนอการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. ศึกษาการเพิ่มมูลค่าของเสียจากสัตว์ให้เกิดประโยชน์ต่อบุคคล และสิ่งแวดล้อม

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8
The 8th STOU National Research Conference

2. ศึกษาการใช้ผลพลอยได้ทางการเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิตในการผลิตสัตว์
3. ศึกษาการบริหารจัดการฟาร์มที่ถูกต้องลักษณะ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตสัตว์

เอกสารอ้างอิง

- กิตติ กุบแก้ว และ สุพจน์ ศรีสร้อย. (2556). แผนยุทธศาสตร์ควายไทย พ.ศ. 2555-2559 กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ: สำนักงานปศุสัตว์เขต 1
- กิริกิตี ผาสุข และปณัฏพร เรืองเชิงชุม. (2559). แนวทางการส่งเสริมการผลิตกระบือในจังหวัดอุบลราชธานี. วารสารวิทยาลัยบัณฑิตศึกษากิจการ มข., 9(1), 204-215.
- ฉลองชัย ชุ่มชื่น (2555). ความพึงพอใจของการส่งเสริมการผลิตพืชอาหารสัตว์ภายใต้โครงการวิจัยและทดสอบพันธุ์กระบือของศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์สุรินทร์ (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- พิศาล จังศิริพรกรณ์ และคณะ. (2550). การศึกษาการถ่ายมูลของกระบือ. สืบค้นเมื่อ 19 สิงหาคม 2560, จาก <http://e-journal.dld.go.th/?p=60>.
- มานิตา จันทรเศรชชี. (2551). ทศนคติของเกษตรกรต่อการเลี้ยงกระบือในจังหวัดอุทัยธานี (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- เยี่ยมพร ภิเศก. (2558). โครงการอนุรักษ์และพัฒนาการผลิตกระบือ ภายใต้นโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. สืบค้นเมื่อ 19 สิงหาคม 2560, จาก http://extension.dld.go.th/th1/index.php?option=com_content&view=article&id=1421:popup2015040301&catid=154:foodsecurity&Itemid=339
- อิทธิพัทธ จำรัสบุญศิริ และอรธพล อัครจันทร์. (2557). การศึกษาสภาพการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรในจังหวัดมุกดาหาร. สืบค้นเมื่อ 19 สิงหาคม 2560, จาก http://pvlo-man.dld.go.th/knowledge2/Bufalo_muk.pdf.
- อโณทัย มลารัตน์. (2556). การศึกษาภูมิปัญญาการใช้ควายในการทำนา เพื่อการออกแบบตกแต่งภายในศูนย์ศึกษาระบบนิเวศเพื่อบริหารชาวนา จังหวัดสุพรรณบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพมหานคร.
- เอี่ยม ทองดี. (2534). ควายไทย สัตว์กตัญญูที่ถูกลืม. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: บริษัท เลิฟแอนด์ลิฟเพรส จำกัด.